

שנינו שקדשים שמתו יש להם מעילה מדרבנן?

ומתריצין: ממשנה זו לא תקשה לעולא, כי עדיין לא שמענו ממנה בכל קדשי קדשים שמתו שיש בהן מעילה מדרבנן, כי,

### סלקא דעתך

אמינא, היה עולה על הדעת לומר, כי דוקא בחטאת בעלת מום שמתה, הואיל ולא חזיא לכפרה, אף בחייה כבר לא היתה ראויה לכפרה, לא בדילין מינה, אנשים אינם בדילים ממנה, לפיכך, הוצרכו רבנן לגזור עליה דין מעילה, כדי שלא יבואו לזלזל בה,

אבל קדשים תמימים שמתו, ובחייהם היו ראויים להקרבה, היה עולה על הדעת לומר הואיל וחזיין לכפרה, שהיו ראויים לכפרה, ובדילין מנהון, ואף בלי גזירת רבנן בדילים אנשים מהם, אימא, יש לומר לא גזרו בהם רבנן מעילה, מפני שאין צורך לגזור בהם. לכן קמשמע לן, משמיענו עולא אמר רבי יוחנן, שבכל זאת, גזרו בהם רבנן מעילה.

[גירסא שניה]:

ומקשינן על עולא הסובר קדשים שמתו יש להם מעילה מדרבנן: "מתו" נמי תנינא?! וכי שנינו שגם קדשים שמתו "יש" להם

מעילה מדרבנן? והרי שנינו משנה אשר מדוייק ממנה ש"אין" להם מעילה אפילו מדרבנן?!

דתנן, הנהנה מן החטאת כשהיא חיה, לא מעל עד שיפגום. וכשהיא מתה, כיון דנהנה כל שהוא, מעל, כמבואר לעיל.

ויש לדייק, מכך שהמשנה אמרה "חטאת", שרק בחטאת גזרו בה רבנן מעילה כשמתה, מפני שקדושתה חמורה, הואיל ובאה לכפרה, אבל בשאר קדשי קדשים, כגון עולה ואשם וזבחי שלמי ציבור<sup>(49)</sup>, כיון שמתו, הנהנה מהן לא מעל אף מדרבנן.

וקשה על דברי עולא<sup>(50)</sup>?

ומתריצין: אמר לך עולא: לא נדייק כן מהמשנה. והאמת היא שאף שאר קדשי קדשים שמתו גזרו בהם רבנן מעילה,

ומדוע אמרה המשנה: הנהנה מן ה"חטאת"?

משום דסלקא דעתך אמינא, היה עולה על הדעת לומר, שלא גזרו בה רבנן מעילה הואיל ולכפרה אתיא, בחייה עמדה להיקרב לכפרה על חטא בדילין מינה, אנשים בדילין ממנה בחייה עד שתיעשה כפרתה, ולכן כשמתה גם בדילין ממנה, ואין צורך לרבנן לגזור עליה מעילה,

באים לכפרה.

וראה בשו"ת מנחת אלעזר [חלק ב' סימן נט] שהקשה שהרי גם אשם נזיר ואשם מצורע באים לכפרה וקדושתם חמורה? ובספר תקנת עזרא מציע לגרוס "שלמים".

50. הקשה הקרן אורה על גירסא זו: וכי למה עלה על דעת המקשן לחלק בין חטאת לשאר

בהם אטו שאר קדשים. אבל פסולי משנתנו שנפסלו בעזרה מתערבים עם שאר קדשים – שייך לגזור בהן אטו שאר קדשים. [ופשוט שאין רצונו של השפת אמת לפרש כן גם בהמשך הסוגיא].

49. כן כתב בפירוש המיוחס לרש"י. ובודאי רצונו לומר באשם נזירות ואשם מצורע שאינם

מזון עד שימותו, והלכה היא למשה מסיני. ואלו הן: ולד חטאת, תמורת חטאת, מתו בעליה, נתכפרו בעליה באחר, עברה שנתה] וכן **מעוֹת ההולכות לים המלח** [הפריש מעות לחטאתו, ומת, ילכו המעות לאיבוד לים המלח, כי כשם שהחטאת מתה, כן דמיה ילכו לאיבוד].

**לא נהנין מהן**, אסור לכתחילה ליהנות מהן, **ולא מועלין**, בדיעבד, אם נהנה מהן, אינו חייב לשלם אפילו את הקרן, ולא גזרו רבנן דין מעילה על הנהנה מהן<sup>(51)</sup>.

וקשה על דברי עולא, הסובר שחטאת שמתה מועלין בה מדרבנן<sup>(52)</sup>?

**קמשמע לן**, משמיעתנו המשנה, שבכל זאת גזרו עליה מעילה. וכל שכן שאר קדשי קדשים, שאינם עומדים לכפרה, ואין אנשים בדילין מהן כל כך, כל שכן שגזרו בהן רבנן מעילה, כדברי עולא.

הגמרא מקשה על מה ששינונו שקרבן חטאת שמתה, מועלין בהם מדרבנן.

**והטאת שמתה מי אית בה**, וכי יש בה דין מעילה אפילו מדרבנן?!

**והתניא**, שינונו בכרייתא: **הטאות המתות** [חמש חטאות פסולות שדינן למות, דהיינו שאין דינן לרעות עד שיפול בהם מום ויפדו אותן, אלא סוגרים אותן ברפת ומונעים מהן

ו"לא מועלין", מדאורייתא, ואילו מדרבנן יש להן מעילה.

וכן מציין בגליון הש"ס. ועיין בתוס' יב ב ד"ה תורים ובגליון הש"ס.

וראה בצאן קדשים ביאורו, אבל בהגהות הב"ח לא משמע כן.

וראה בשיטה מקובצת המתרץ, אבל תירוצו אינו מתרץ את כל הראיות שמשם הוכיח הברכת הזבח.

ויתכן לומר, שרש"י לא כתב כן אלא בחטאות המתות, שהיה פשוט להגמרא שאין להן מעילה מן התורה, שבודאי אינם "מקדשי ה'" כיון שדינן להיסגר בכיפה, ואין שום צורך להתנא של הברייתא להשמיענו ש"לא מועלין" מן התורה, דפשיטא הוא. אלא מוכח שרצונו לומר: "לא מועלין" אף מדרבנן. וראה רש"י נזיר [כח ב]: "ולא מועלין", משום דלאו בני הקרבה נינהו.

52. כן פירש המיוחס לרש"י שקושית הגמרא היא על דברי עולא.

ולכאורה קשה, למה הקשו על עולא, הלא גם

קדשים? אף שבסיפא "וכשהיא מתה כיון דנהנה כל שהוא מעל", יש הוה אמינא לחלק, כמבואר, מכל מקום, ברישא "כשהיא חיה לא מעל עד שיפגום" אין שום חילוק בין חטאת לשאר קדשים, ומה שנקט התנא ברישא "חטאת" הוא לאו דוקא, ואם כן, נאמר כמו כן בסיפא שלא דוקא חטאת?

ומתרץ: אדרבה! באמת קשה על הרישא למה נקט התנא "חטאת" כאשר הוא הדין לכל קדשי קדשים? ומוכרחים לומר, שכיון שבסיפא נקט דוקא חטאת, כמו שדייקה הגמרא, לכן נקט ברישא נמי חטאת, ונקט רישא אטו סיפא. ומתחזק הדיוק של הגמרא!

51. כן כתב בפירוש המיוחס לרש"י. וטענתו היא, שאם כבר אמרו "לא נהנין" ופירושו: מדרבנן ואינו אלא איסור בעלמא, איך שייך לומר "לא מועלין" מן התורה? וכי יש להעלות על הדעת שמועלין?!

ובברכת הזבח מקשה על פירושו, ומוכיח מכמה מקומות בש"ס שנאמר בהן "לא נהנין ולא מועלין", ופירושהם "לא נהנין", מדרבנן

ומתצינן: יש לחלק בין חטאת שהיתה ראויה להקרבה, ומתה, לבין חמש חטאות שאף בחייהן לא היו ראויין להקרבה,

**אמרי**, אמרו בני הישיבה: **חמש חטאות המתות**, אפילו **בחייהן בדילין מנהון**, כיון דאינם עומדים להקרבה, וכל שכן לאחר מיתתן שמאוסות הן, ולא יבואו אנשים ליהנות מהן, לכן לא גזרו בהן רבנן דין מעילה,

**לאפוקי הכא** (53), בניגוד לחטאת כשרה **דמחיים לא בדילין מיניה**, כיון שהיתה

ראויה להקרבה, וחששו רבנן שיבואו ליהנות מהם כשמתה, לכן גזרו בה רבנן דין מעילה (54).

הגמרא חוזרת לביור דין קדשי קדשים שנשחטו בדרום, שנחלקו בהן רבה ורב יוסף, בדיעבד אם עלו, האם ירדו.

**איתביה רב יוסף לרבה**, רב יוסף מביא כמה משניות במסכת זבחים להקשות על דברי רבה, **חדא מגו חדא**, משנה אחת מתוך השניה, **וחדא מגו חדא**, והשלישית מתוך

בלי עולא סותרות המשניות זו את זו?

והביאור בפשטות הוא: לולא דברי עולא אין סתירה בין המשניות, ואפשר לפרש שמה שאמרה המשנה בחטאת כשרה שמתה שיש בה מעילה מדרבנן, הוא משום שעומדת לכפרה, חמורה קדושתה, לפיכך גזרו בה מעילה. מה שאין כן בחטאות המתות שאף בחייהן לא עמדו לכפרה, קדושתן קלה ואין בהן מעילה אף מדרבנן. וחילוק זה בין קדושה חמורה לקלה, פשוט הוא מאוד לבאר גזירות חכמים, מתי גזרו ומתי לא גזרו, אבל על עולא קשה, מפני שהוא מחדש לחלק בין בדילי ללא בדילי, ומחדש שקדשים שמתו יש להם מעילה מפני שלא בדילין מהם בחייהם. ועוד מחדש עולא [לפי גירסא השניה] שבחטאת עלה על הדעת לומר, שמכיון שבאה לכפרה ובדילין ממנה, לא גזרו בה מעילה, וחידשה המשנה שבכל זאת יש בה מעילה, ואם כן, קשה על עולא למה בחטאות המתות שגם הם היו באים לכפרה לפני שנפסלו, ואין בהן מעילה?

**משנת רבי יעקב**. [אבל לפי גירסא ראשונה לא מתורץ].

53. שיטת מקובצת.

54. ואף שהמשנה: "הנהנה מן החטאת וכולי" מדברת בחטאת בעלת מום, שאינה עומדת להקרבה,

מכל מקום, עומדת לפדיה ולהקריב בדמיה קרבן חטאת אחר, הילכך שייך לומר שאינה מאוסה, ולא בדילי ממנה.

#### ביאור דין קדשים שמתו

סיכום: קדשים שמתו, וכן חטאת שמתה, יש בהן דין מעילה מדרבנן. [אלא, לפי גירסא השניה, היה "היה אימנא" שאין מועלין בחטאת שמתה אפילו מדרבנן].

חטאות המתות, אין להם דין מעילה אפילו מדרבנן, אפילו בחייהן, אלא שחכמים גזרו עליהן איסור הנאה.

זו היא מסקנת סוגייתנו, אבל במסכת קידושין נחלקו רש"י ותוס' בדין קדשים שמתו, האם יש בהם איסור תורה ליהנות מהם.

שנינו שם במשנה, שהמקדש את האשה בחולין שנשחטו בעזרה אינה מקודשת מפני שהוא אסור בהנאה. ואמרה שם הגמרא: מנא הני מילי? אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר: אמרה התורה: שחוט לי בשליך בשלך, מה שלי בשלך אסור אף שלך בשלי אסור. פירוש: כשם שקדשים שנשחטו חוץ לעזרה אסורים

בפרק שביעי במסכת זבחים דנה המשנה בחטאת העוף ששינה בעבודתה, ועשה עבודותיה כמעשה עולת העוף, וכן להיפך,

השניה. כלומר, ממשנה אחת מהן אין ראייה להקשות על דברי רבה, אלא מבין שלשתן שנשנו זו אחר זו.

על איסור זה. ובספר מכתם לדוד מביא בשם הגרי"ש מפוניבז', שהנפקא מינה הוא לגבי נהנה שלא כדרך הנאתן, שבשאר איסורי הנאה, אינו עובר הנהנה שלא כדרכן, ואילו על איסור מעילה עוברים אף על הנהנה שלא כדרך הנאתן. לשיטה זו של רש"י, שעל קדשים שמתו יש איסור דאורייתא, מביאים רבותינו הגר"ח [הביא בשמו הקובץ שיעורים ח"ב סימן כ"א] והאחיעזר [חלק יורה דעה סימן כ"א] והמשך חכמה [פרשת משפטים פרק כ"א] ראייה מתוס' זבחים [סט ב]:

שם הקשו התוס', בקדשים שנתנבלו, דהיינו שמתו, למה איסורים באכילה מטעם נבילה, ולמה לא נאמר שאין איסור נבילה חל על איסור קדשים? ומוכח שהתוס' סוברים שעל אף שמתו נשאר עליהם איסור קדשים. [ועיי' שם בקובץ שיעורים שדחה ראייה זו].

כל זה הוא לדעת רש"י הסובר בקדשים שמתו שאין בהם מעילה מדאורייתא, אבל יש בהם איסור דאורייתא. אבל התוס' [קידושין שם] סוברים שאין בהם אפילו "איסור" דאורייתא. ועיי' בחזון איש [בכורות סימן יח אות יז], המוכיח כן מסוגיתנו.

וכתב הקהלות יעקב, שאפילו לדעת תוס', יש עליהם "שם קרבן" והם איסורים בהנאה. ומבסס דבריו על המהרי"ט אלגאזי המבאר שקדשים שמתו אינם גרועים מפסולי המוקדשים, עיי"ש.

וכיון שדינם כפסולי המוקדשים, סוברים התוס', שכשם שאיסור הנאה מפסולי המוקדשים פקע על ידי שחיטה, כן קדשים שנשחטו בחוץ. כלומר, התוס' סוברים שיש הברל בין קדשים שמתו לבין שחוטאי חוץ. שקדשים שמתו יש

בהנאה, כן חולין שנשחטו בעזרה אסורים בהנאה.

ופירש שם רש"י, שהפשיטות של הגמרא לומר שקדשים שנשחטו חוץ לעזרה אסורים בהנאה, ובודאי שהוא דין תורה שהרי מכך דורש רבי מאיר שחולין שנשחטו בעזרה אסור מדאורייתא והקידושין לא חלים, הוא, משום שכיון שהקדשים היו אסורים בחייהם, מי התיר את איסור הנאתם, הרי לא נזרק דמם על המזבח. והקשו התוס' על דברי רש"י: ומה בכך שלא נזרק דמם, ומי גרע מקדשים שמתו שיצאו מידי מעילה, אף על פי שלא נזרק דמם? על כן פירשו התוס' שם פירוש אחר בגמרא.

והמהר"ם מבאר שיטת רש"י, שאפילו שאין בהם איסור מעילה מן התורה, מכל מקום אסור להנות מהם מן התורה. משום דאיסור "קודש" לא פקע מהם. ולכן, אפשר ללמוד איסור הנאה בחולין שנשחטו בעזרה משחוטאי חוץ האסורים בהנאה מן התורה. ומהי ההגדרה של איסור "קודש" בלי איסור מעילה?

הקהלות יעקב [סימן ב] מדמה איסור זה לקדשים קלים שאין בהם מעילה בחייהם, ובכל זאת אסור ליהנות מהם, מפאת היותם "קודש". וכמו שמוכיח המשנה למלך בתחילת פרק שני מהלכות מעילה.

ומה הנפקא מינה בין אם איסורם הוא מטעם "מעילה", או מטעם איסור "קודש"?

מבאר הגרי"ז [מנחות ד ב], שהנפקא מינה היא, במאכיל את חבירו. שאם איסורו הוא מטעם מעילה, עבר המאכיל על האיסור (כמו שמבואר בסוף פרק חמישי ובפרק שישן), ואם איסורו הוא איסור הנאה מ"קודש", עבר האוכל

עולת העוף שעשה בה כמעשה חטאת.

בחטאת העוף ובעולת העוף אין שחיטה כשחיטת חולין, אלא מליקה, כמו שכתוב בתורה [פרשת ויקרא]. מליקה היא: הכהן חותך בצפורנו ממול העורף של העוף, עד

שחותך את המפרקת, וחותרך את הסימנים.

שינויים אלו יתכנו, א. במקום: שדין חטאת העוף להזות את דמה למטה מחוט הסיקרא, אך מליקתה כשרה בכל מקום במזבח, ואילו עולת העוף כל עבודותיה, וגם המליקה

עליהם איסור הנ"ל שהגדיר אותו המהרי"ט אלגאזי שאינם גרועים מפסולי המוקדשים, ואיסור זה לא פקע. אבל קדשים שנשחטו בחוץ, הואיל ונשחטו פקע "איסור" זה מפני שאיסור זה פוקע בשחיטה,

הילכך הקשו תוס' שפיר על רש"י: מה הראיה משחוטו חוץ [מה שלי בשלך אסור אף שלך בשליי"] לחולין שנשחטו בעזרה? הלא שחוטו חוץ כבר נשחטו ואין עליהם שום "איסור"?

היוצא מדבריו, שרש"י ותוס' שניהם סוברים שיש איסור דאורייתא על קדשים שמתו [אף שודאי אין איסור דאורייתא של "מעילה"], אלא שהם חולקים במהות האיסור.

רש"י סובר שהוא איסור "קודש", והתוס' סוברים שהוא איסור "פסולי המוקדשים". הנפקא מינה בין שמות האיסורים הוא, שלדעת רש"י שהוא איסור "קודש", אינו פוקע על ידי שחיטה אפילו אם נשחט בחוץ, ואילו התוס' סוברים שאיסור "פסולי המוקדשין" פוקע על ידי שחיטה.

ועיין שם בהקלות יעקב שבסברא זו מתורצת קושיית האור שמה.

ולסיכום: באיסור הנאה מקדשים ישנם חמשה חילוקים.

א. דין מעילה מן התורה, לשלם קרן חומש ואשם.

ב. דין מעילה מדרבנן, לשלם קרן בלבד, כגון קדשים שמתו.

ג. איסור "קודש" מן התורה, איסור בלבד,

כגון קדשים קלים לדברי המשנה למלך, וקדשים שמתו לדעת רש"י במסכת קידושין.

ד. "איסור" פסולי המוקדשין, כגון קדשים שמתו לדעת הרי"ט אלגאזי [והיא שיטת תוס' במסכת קידושין, לדעת הקהילת יעקב].

ה. איסור מדרבנן, כגון חמש חטאות המתות, שאין בהן דין מעילה מדרבנן וכל שכן שלא מדאורייתא, אלא איסור דרבנן בלבד.

ובגדר האיסור נחלקו הגרי"ז והחזון איש. הגרי"ז [שם] סובר, כיון שיש עליהן חיוב, מהלכה למשה מסיני, להוליכן למיתה, נכלל בעצם הלכה זו גם איסור בכל ההנאות, אלא, שחכמים הוסיפו עליו איסור מעילה בנוסף על איסור הנאה מהלכה למשה מסיני. [והנפקא

מינה הוא, כגון: המאכיל את חבריו, כמבואר].

החזון איש [שם] גם כן סובר, שיש איסור של הלכה למשה מסיני בחמש חטאות המתות, אלא שסובר, שאין איסור זה בגדר של איסור הנאה, אלא, כיון שמן התורה דינן שהן הולכות למיתה, לכן אסור לשחטן ולאכלן, כדי לא לבטל את מצוות התורה להמיתן. אך לרכוב עליהן, או להנות מהן בשאר הנאות שאינן מבטלות את מיתתן, מותר מן התורה. אלא שרבנן אסרו גם שאר הנאות.

ורבותינו האחרונים הוכיחו מהגמרא גיטין [כח ב] שדינן כחולין גמורין, והשוחטן בעזרה עובר על איסור חולין בעזרה. עיין שו"ת חתם סופר [חלק יורה דעה סימן יב] שו"ת אחיעזר [חלק יורה דעה סימן יג] ובפרי יצחק [חלק ב]. ועיין בחידושי הגאון רע"א בגיטין שם.

באחד השינויים הנ"ל, או שעשה את עבודותיה כהלכתן אלא שהתכוון לשם עולה, בכל אלו הקרבן פסול, ואינה כשרה אלא כשעשאה למטה, כמעשה חטאת, לשם חטאת.

וכן עולת העוף, אם שינה בה בצורת עבודותיה, או במקומה, ועשה כמעשה חטאת, פסולה.

אבל עולת העוף שעשאה כמצוותה, אלא שהתכוון לשם חטאת, כשרה, אלא שלא עלתה לבעליה לשם חובתה.

אחרי שהמנהג מבארת את כל הנ"ל שנינו: **ובולן**, כל הקרבנות העוף שנעשו בהן שינויים אלו, אף כשהן פסולין, **אין מטמאין בגדים אבית** [בבית] **הבליעה**.

[עוף טהור אין לו טומאת נבילות, ונבלתו אינה מטמאה במגע ומשא כנבלת בהמה. אלא שנבלת עוף טהור, כגון שמת או שלא נשחט כהלכה, מטמאה בבית הבליעה, כלומר, שהבולע כזית מנבלת עוף טהור, כל זמן שהכזית נמצא בבית בליעתו [בגרונו], נטמא הבולע, ומטמא בגדים, דהיינו כלים, שנוגע בהם באותה שעה.

בכללן, נעשות למעלה מחוט הסיקרא. ב. **בצורת מליקתן**: מליקת חטאת העוף נעשית במליקת סימן אחד, או הקנה או הושט, ואינו מבדיל את הראש מן הגוף, ואילו בעולת העוף מולקים את שני הסימנים, ומבדיל את הראש מן העוף. ג. **בצורת מתנות הדם**: בחטאת העוף מזה את הדם מגופו של העוף על קיר המזבח [אוחז את העוף ומזה מדמה], ואילו בעולת העוף אין הזאה אלא רק מצוי הדם, כלומר, מקרב את הגוף אל המזבח, וממצה [סוחט] את הדם על המזבח.

עוד הבדל יסודי יש בין חטאת לעולה: חטאת, אף חטאת בהמה, שלא עשה את עבודותיה לשם חטאת, אלא לשם קרבן אחר, הרי היא פסולה, ואילו עולה שעשה את עבודותיה שלא לשם עולה, הקרבן כשר, אלא שלא עלה הקרבן לבעליו לשם חובה.

וכמו כן יש הבדל לענין מעילה, הנוגע לענינינו: חטאת העוף, הואיל והותר בשרה לכהנים, אין מועלין בבשרה, אחרי גמר עבודותיה בכשרות. אבל עולת העוף הנקטרת כולה כליל על גבי המזבח, מועלים בבשרה עד שתשרף ותצא לבית הדשן.

ושנינו שם, חטאת העוף שעשה בה שינוי

לכן פקעה קדושתם.

אבל שאר קדשים שמתו, שאילו היו ראויים לפדייה היה דמיהם להקדש. ומה תאמר? שאינם ברי פדיון [והטעם יבואר במקום אחר], הלא כל הסיבה שאינם ברי פדיון היא משום קדושתם, ורק קדושתם מעכבת את פדיונם, ואילו לא קדושתם היו ברי פדיון, ואתי שפיר למה לא פקעה קדושתם. ועיין שם שמאריך עוד.

ועדיין צריך ביאור, במה שונה דין קדשים שמתו שקדושת קרבן שלהם לא פקעה, מחטאות המתות שקדושתן פקעה? למה פקעה קדושתן? ומבאר הקהלות יעקב, שהחילוק פשוט הוא. שחטאות המתות אין להקדש שום צורך לא בהם ולא בפדיונם, אפילו אם היה אפשר לפדותם, מה יעשה הקדש בדמי פדיונם? הלא גם הם ילכו לים המלח! וכיון שאין להקדש שום ענין בהם,

זו היא משנה הראשונה.

**וקתני עילויה**, ובהמשך המשנה שנינו: **כל שהיה פסולו בקודש**, שכאשר הביא והו לעזרה היה כשר ונפסל בעזרה<sup>(56)</sup>, כגון אלו ששינה מקומם או ששינה צורת מתנות הדם או שמלקה ביד שמאל או בלילה, **אינו מטמא בגדים אבית** [בבית] **הבליעה**,

**וכל שלא היה פסולו בקודש**, אלא שאירע הפסול לפני שהוקדש, או לפני שהביאו אותו לעזרה, כגון שעבר זמנו [תורין ובני יונה שנמלקו שלא בזמן הכשרם, עיין חולין כב א] או שיבשה הגף, נסמית העין, ונקטעה הרגל [שפסולין מטעם מחוסר אבר], **מטמא בגדים אבית** [בבית] **הבליעה**, כאילו מלק חולין.

ואחד הדברים שאינו מטמא בגדים בבית הבליעה, היא עולת העוף שעשאה למטה [והיא אחת מאלו שנשנו במשנה הראשונה], ובמשנה זו היא מוגדרת כ"פסולו בקודש".

ומבואר דינו של "פסולו בקודש" לגבי טומאה בבית הבליעה. ומה דינו אם העלוהו למזבח, האם ירד או לא ירד?

אבל עוף שנשחט כהלכתו, אינו מטמא טומאה זו, הנקראת "מטמא בגדים בבית הבליעה".

וכן קרבן העוף שנמלק, אינו מטמא בגדים בבית הבליעה. אף על פי שאם ימלוק חולין, תהיה נבלה, והאוכלה ענוש מלקות ומטמאה בבית הבליעה. מכל מקום, בקדשים, אינה נבלה].

וקרבנות עוף ששינה בהן, אף שמליקתן פסולה, ואינן מותרות באכילה, האוכל אותן לא נטמא, ואינו מטמא בגדים בבית הבליעה. כי מליקתן מטהרת אותן ומוציאתן מידי טומאת נבילות, כדין קדשים כשרים שנמלקו<sup>(55)</sup>.

**ומועלין בהן**, הואיל ונפסלו, ואין להם היתר לכהנים, כמו ששינו במשנתנו [ואילו עולת העוף שעשאה כמעשה עולה לשם חטאת, וכשרה היא, בכל אופן מועלין בה, כמבואר שמועלין בבשר עולה עד שתשרף ותצא לבית הדשן].

**חויין מחטאת העוף שעשה אותה למטה כמעשה חטאת העוף**, לשם חטאת, ולא שינה בה כלום, אין מועלים בה, אפילו זר הנהנה ממנה, מפני שיש לה היתר לכהנים, כמבואר במשנתנו.

55. ובהערה 58 מבואר הטעם.

וכן אם מלק זר [לדעת רב] מטמאין בגדים בבית הבליעה, ולמה? הרי פסולין אירע אחרי הבאתן לעזרה?

לכן פירשו [וכן פירשו בתוס' כאן ד"ה חדא] ש"פסולי בקודש" היינו שנפסלו בפסול שיש להם הכשר במקום אחר ב"קודש", כגון: פסול לילה, שכשר באיברים ופדרים, או למעלה ולמטה, ודוגמתן.

56. כן פירש רש"י [זבחים סח א פד א נדה מא א].

והקשו עליו התוס' [זבחים שם עמוד ב ד"ה אמר ובנדה שם] והרשב"א והריטב"א [נדה מ ב], הלא מבואר שם בסוגיא שאם מלק בסכין,

על כך מביא רב יוסף משנה שלישית, וקתני, ושנינו שם בפרק הבא: [רבי שמעון אומר:] כל שהיה פסולו בקודש, אם עלו, לא ירדו! וזה כולל גם עולת העוף שעשאה למטה, וממילא הוא הדין לקדשי קדשים שנשחטו בדרום<sup>(57)</sup>.

תויבתא!

תויבתא דרבה, סידרת משניות אלו, הן פירכא על דברי רבה<sup>(58)</sup>, הסובר שנשחט בדרום, אם עלו ירדו.

ולכן הביא רב יוסף משניות אלו להוכיח שרבי שמעון אומר בעולת העוף שעשאן למטה, אם עלו לא ירדו, ומוכרח שרבי שמעון סובר שקדשי קדשים ששחטן בדרום, אם עלו לא ירדו. וזו התויבתא על רבה! [עיין הערה 40].

הגרי"ז בספרו על הרמב"ם [דף מה] מבאר את ההבדל בין עולת העוף, לשאר קרבנות: בכל הקרבנות, למדים ממה שנאמר [שמות כז] "והיתה הרשת עד חצי המזבח", שהתורה נתנה מחיצה להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים. והוא דין מתן דמים שהתורה קבעה לכל קרבן את מקום נתינת הדמים. וכשינה את מקום הדמים, הקרבן פסול. ואף שהקרבן פסול, נתכפרו בעליו כמבואר בזבחים [כו ב].

אבל בעולת העוף ניתוסף עליו דין מסויים שכל עבודותיה תהיינה בראש המזבח, ונלמד מדרשות הכתובים, וראש המזבח הוא מקום עבודתה, והוא המקום שקבעה לה התורה לכל עבודותיה, כשם שקבעה התורה דרום לגבי קדשי קדשים.

ובעולת העוף לא נאמר הדין שאם מיצה את דמה שלא במקומה נתכפרו הבעלים, מפני שדין זה נאמר רק כאשר הפסול הוא במקום נתינת הדם. אבל בעולת העוף, אם מיצה את דמה שלא בראש המזבח, נפסל משום שעצם מעשה המיצוי נעשה שלא במקום הכשרו. ופסול זה אינו פסול במקום נתינת הדם, אלא בשינוי מקום מעשה עולת העוף, כשם שאם נמלקה שלא למעלה, פסולה.

58. רב יוסף לא היה יכול להוכיח ממשנה

57. לכאורה קשה, איזה ראייה הביא רב יוסף מניתינן למעלה שנתנן למעלה, הלא רבה הבדיל, לדברי רבי שמעון, ביניהם לבין נשחט בדרום. [ובתוס' ב ב ד"ה ורבה הקשה כן על פירוש הר"י, וזו הסיבה שפירש רבינו פרץ פירוש אחר].

וביאור הדברים הוא: לא כל הניתנין למעלה שנתנן למטה וכולי, שוויים.

ויש חילוק ברור, בין זבחי בהמות הניתנין למעלה שנתנן למטה והניתנין למטה שנתנן למעלה לבין עופות. וכן בין חטאת העוף, שעשייתה למטה ועשאה למעלה, לבין עולת העוף שעשייתה למעלה ועשאה למטה.

חטאת העוף, אם נמלקה למעלה, כשרה אף לכתחילה, והיא משנה מפורשת במסכת זבחים [סג א] שאין קביעות מקום למליקת חטאת העוף.

זבחי בהמה וכן חטאת העוף, כששינה מקום נתינת דם, אם עלו לא ירדו.

לדברי רבי יהודה, מפני שתחילת עבודתן, שחיטה וקבלת הדם, נעשו כמצוותן וקידשן המזבח. ולדברי רבי שמעון, מפני ששינוי מלמעלה למטה אינו שינוי גמור.

אבל עולת העוף, אם עשאה למטה, דינה לגמרי כקדשי קדשים ששחטן בדרום, כלומר, אין דינה כשינוי מלמעלה למטה במזבח, אלא כשינוי גמור [ולקמן יבואר הטעם].

ומעתה, רבה הסובר אליבא דרבי שמעון בשחט קדשי קדשים בדרום, שאם עלו ירדו, מוכרח לסבור שכמו כן עולת העוף שעשאן למטה, אם עלו ירדו.

והא דפליגי בה רבה ורב יוסף, פשיטא ליה לרבי אלעזר.

ראויה ליקרב לגבוה, והותרה במליקה זו". ולכאורה, מדרשה זו אפשר ללמוד לטהר מליקה מטומאת נבלות רק במליקה כשרה, כלשון רש"י "הואיל ומתיר את האיסור", ומנין לנו שגם מליקה פסולה בקדשים, "פסולו בקודש", גם כן מטהרת מטומאת נבלות? ביארו התוס' [סח א ד"ה מלק], מפני שמליקה פסולה גם כן "מתירה את האיסור", הואיל שאם עלו לא ירדו, נמצא, שהמליקה התירה, על כל פנים, בדיעבד. ושוב אפשר למעטה מטריפה שאינה מתירה שום איסור אפילו לא היתר של בדיעבד. וכתבו התוס', דאם כן, לרבי יהודה הסובר דבנשחט בלילה [והוא הדין נמלק בלילה] וכן נמלק בדרום שאם עלו ירדו, אכן יטמאו טומאת נבלה בבית הבליעה. ומה שהמשנה אומרת: זה הכלל כל שפסולו בקודש אינו מטמא בבית הבליעה, הם דברי רבי שמעון בלבד, ורבי יהודה אינו סובר כן. על כן, מסיק הקרן אורה, שדין "טהרת מליקה מטומאת נבילות", תלויה בדין "אם עלו לא ירדו", ורק מליקה המתירה, על כל פנים בדיעבד אם עלו, מטהרת מטומאת נבילות. אם כן, הקשה הגרי"ז [זבחים סח ב] למה צריך רב יוסף להוכיח קושיתו משלש משניות, ולהוכיח שמפני שעולת העוף מטמאה בבית הבליעה, לכן נקראת "פסולו בקודש", ומכיון שנקראת פסולו בקודש מוכח שאם עלתה לא תרד. מה כל הטורח הזה, הלא ההוכחה היא פשוטה ביותר, כיון שאינה מטמאה בבית הבליעה, הא גופא ראינה שאם עלתה לא תרד, כנ"ל, כי אם היה דינה לירד, אינה מתירה כלום, ומטמאה בבית הבליעה?

האחרונה בלבד, משום שלא נאמר בה מפורש מי הם הפסולין בקודש שעליהם אמר רבי שמעון שאם עלו לא ירדו, ובהחלט יתכן שאין עולת העוף בכלל "פסולו בקודש", ודינה כנשחט בדרום, וכמאן דחנקינן דמי, לכן הביא את המשנה השניה ששם מוגדר [לגבי עופות] כל מי שאינו מטמא בגדים בבית הבליעה. ומי שאינו מטמא? לכן הביא משנה הראשונה שנאמר בה מפורש שגם עולת העוף שעשאה למטה אינה מטמאה בבית הבליעה. ביאור דין מליקה מטהרת מיד נבילה. כמבואר, עוף טהור שנתנבל מטמא בבית הבליעה. ואילו אם נמלק, מליקתו מטהרתו מטומאת נבלות. והנה, מליקה זו, אם תיעשה בחולין, ברור שהוא נבלה ואסור באכילה ומטמא בבית הבליעה. אלא, שבקדשים גזרה התורה שהמליקה כשחיטה, ואינו מטמא טומאת נבילות. [ורבי חייא במסכת יבמות לב ב סובר שהיתר אכילת מליקת חטאת העוף, הוא רק לכהנים, וזר האוכלה חייב מלקות על אכילת נבילה, והלכה כמותו. ראה רמב"ם פרק יא מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ט', ועייין שם בשיעורי רבי שמואל]. ובברייתא [זבחים סט א] ילפינן לה, ממה שאמרה התורה [ויקרא יז] "נבילה וטריפה" ודרשינן: מה טריפה שאין מתרת את האיסור, אף כל שאין מתרת את האיסור, יצא מליקה שהיא לפנים הואיל והיא מתרת את האיסור. ופירש רש"י: מה טריפה, אין טריפות המאורע בה מתיר שום איסור שהיה בה בתחלה, אף נבילה, שאין נבילות המאורע בה מתיר את האיסור, יצא נבילות הבאה לה בפנים בהכשר "הואיל ומתיר את האיסור, שבחייה לא היתה

ב"קודש" [לרש"י, אחרי הבאתו לעזרה, ולתוס', פסול הכשר במקום אחר, עיין הערה 56] אינו מטמא בבית הבליעה. כי אינו דומה לטריפה שלא נעשה שום פעולה חיובית.

והגרי"ז מוכיח כן ממה ששינוי בתורת כהנים [פרשת צו פרשתא ט] שהנשחט בלילה יצא לבית השריפה. ומוכח שנשחט בלילה חל עליו שם "פסולו בקודש", שהרי כל פסולי המוקדשין שאינן מוגדרים כ"פסולו בקודש", כגון רובע ונרבע וכולי, אין דינם בשריפה אלא בקבורה. והיות וסתם תורת כהנים הוא אליבא דרבי יהודה [קידושין נג], מוכח שרבי יהודה מודה שחל על נשחט בלילה "שם פסולו בקודש".

ומסוגיתנו מוכח כשיטת הרמב"ם, ממה שרבי יוסף הוכיח שעולת העוף שעשאה למטה הוי "פסולו בקודש" ואינה מטמאה בבית הבליעה, ומתוך כך, מכיון ש"פסולו בקודש", לכן אינה מטמאה בבית הבליעה, כנ"ל.

והמקדש דוד [סימן ד אות א] מבאר דעת הרמב"ם לפי מה שכתבו תוס' [זבחים קכ א] גבי קדשי קדשים ששחטן בדרום דאף למאן דאמר "אם עלו ירדו", מכל מקום, משמשלה בהם האור לכולי עלמא לא ירדו, וכתב המשנה למלך [בפרק ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו] דלדברי התוס' הוא הדין בנשחטה בלילה ונשפך דמה ויצא חוץ לקלעים, אם משלה בהן האור לא ירדו,

אם כן, במלק בלילה, נהי דסבירא ליה להרמב"ם דאם עלתה תרד, מכל מקום, כיון דאם משלה בו האור לא תרד, חשיב שפיר מליקה המתרת את האיסור. דזה בעינן "מליקה המתרת את האיסור", היינו שתועיל לשום דבר, דכל דמהני המליקה לשום דבר, אינה נבלה. אם כן, מה לי אם מהני המליקה לענין שאם עלתה לא תרד, ומה לי דמהני לענין שאם משלה בהן האור לא תרד.

ומפני קושיא זו מסיק הגרי"ז, שמסוגיתנו יש הוכחה לשיטת הרמב"ם, הסובר שדין טהרת מליקה מטומאת נבלות אינו תלוי בדין אם עלו לא ירדו.

דהנה, הרמב"ם פסק [בפרק שלישי מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו'] דשחיטת לילה אם עלו ירדו, כרבי יהודה, ולכאורה הוא הדין למליקת לילה, ובכל זאת פסק [שם בתחלת פרק שביעי] דמליקת לילה אינה מטמאה בבית הבליעה.

משמע, שהרמב"ם אינו סובר כתוס' הנ"ל, שרק לרבי שמעון לא מטמאה בבית הבליעה והמשנה נשנתה אליבא דרבי שמעון, אלא שסובר שאף לרבי יהודה אינה מטמאה.

והתוס' יום טוב [שם במשנה] מתרץ, שרבי יהודה מודה בחטאת העוף ועולת העוף שנפסלו שאם עלו לא ירדו, אף אם נמלקו בלילה, מפני ששלשה המיעוטים שמהם דרש רבי יהודה שאם עלו ירדו [כמבואר בהערה 39]. נאמרו רק בבהמה. וכן סוברים שם התוס' בתירוץ השני, והרמב"ם סובר כן, לכן אינם מטמאין בבית הבליעה.

ומדויק לשון הרמב"ם "וכן בהמת קדשים שנשחטה בלילה... אם עלתה תרד".

אבל הלחם משנה [בפרק שביעי] אינו סובר כן, אלא שסובר בדעת הרמב"ם שאף מליקה שאינה מתרת כלום, גם כן מטהרת מטומאת נבילה. כי לדעת הרמב"ם הילפותא של נבילה מטריפה, היא: כמו שטריפה אינה פועלת שום פעולה חיובת, כן נבילה. לאפוקי מליקה "שבחייה לא היתה ראויה להקרב לגבוה והותרה במליקה זו". וכן כתב הקרן אורה.

ובביאור הדברים כתב הגרי"ז [זבחים שם מנחות דף י ב], שהרמב"ם סובר שאין צריך שיהיה בו היתר ממש, או לפחות היתר בדיעבד של אם עלו לא ירד, אלא, כיון שהיה "פסולו

יחיד", והוא, בעת שהיה המשכן בגלגל ובנוב וגבעון.

ושנינו שם במשנה: מה בין במת יחיד לבמת ציבור? והמשנה שם מונה כמה הלכות בעבודות הקרבנות שאין חייבים בהם בבמת יחיד.

כגון: שחיטת קדשי קדשים בצפון, שהשוחט קרבן עולה בבמת יחיד, אינו צריך לשוחטה על ירך המזבח צפונה, ומותר לשוחטה בדרום, או באיזה צד שהוא.

ואמר שם רבי אלעזר, שעולה שהוקדשה, בשעת היתר במת יחיד, להקריבה בבמת יחיד, והכניסה לפנים לתוך הקלעים של במת ציבור, קלטו אותה מחיצות במת ציבור, וחלים עליה כל הלכות במת ציבור המנויים שם, כאילו הוקדשה מתחילה להיקרב על גבי המזבח, על אף שמתחילה הוקדשה להקריבה בבמת יחיד.

הילכך, חייב לשוחטה בצפון המזבח, כשאר קדשי קדשים בבמת ציבור, ואם שחטה בדרום, פסולה.

**ובעי רבי אלעזר<sup>(60)</sup>: עולת במת יחיד שהכניסה לפנים, ועתה דינה להישחט בצפון, ששחטה בדרום<sup>(61)</sup> שנפסלה,**

**בדיעבד אם עלתה, מהו שתרה, האם**

הגמרא<sup>(59)</sup> מבארת, שהלכה זו שנחלקו בה רבה ורב יוסף בקדשי קדשים שנשחטו בדרום, אם עלו האם ירדו, שלדעת רבה, ירדו, ולדעת רב יוסף, לא ירדו, היה פשוט לו לרבי אלעזר, ולא הסתפק בדבר.

אלא, שהגמרא מסתפקת איזו דעה היה ברור לו, האם כרבה או כרב יוסף, וכמו שיבואר.

**דאמר רבי אלעזר: עולת במת יחיד שהכניסה לפנים, לבמת ציבור,**

**קלטוה מחיצות לכל דבר.** ב-ג

"במת יחיד", היא במה שהיחיד עושה לו בראש גגו ומקריב עליה קרבנות לה'. במה זו, האסורה אחרי שנבנה בית המקדש על ידי שלמה המלך, היתה מותרת בתקופות מסוימות, כמו שמבואר בפרק אחרון של מסכת זבחים.

"במת ציבור", היא האוהל מועד, ה"משכן" שהקים משה במדבר, אשר הוקם בארץ ישראל אחרי כניסת בני ישראל לארץ ישראל, וחזר ופורק וחזר ונבנה, וגלה ממקום למקום.

דרשו חכמים, שם במסכת זבחים, שהיו זמנים שבעת שהוקם המשכן, והיא "במת ציבור", שנאסרו "במות היחיד", והיו זמנים שעל אף שהוקם המשכן, הותרו "במות

60. יש כאן כמה שינויי גירסאות, עיין בפנים הגמרא.

61. כן פירשו התוס'. וחולקים על מה שפירש רש"י שם, שמדובר ששחטן בבת יחיד, ואחרי השחיטה הכניסה בפנים. והתוס' מדייקים מדברי

59. בגמרא זבחים [ק"ט ב ק"א] איתא לסוגיא זו בנוסח אחר, ובשמות אמוראים אחרים. וקשה מאוד להתאימה לסוגיא כאן.

מרש"י ותוס' שם וכאן, משמע שהיא סוגיא אחת, עם שינויים, כדרכה של הגמרא. ועיין שם בקרן אורה, המאריך מאוד בזה.